

Probleme mai vechi și mai noi de numismatică medievală românească.

Completări la *Corpus Nummorum Valahorum*¹

Ana-Maria Velter

Recenta noastră cercetare privind descoperirile monetare din București² ne-a prilejuit, pe lângă plăcerea descoperirii unor exemplare de excepție, și o constatare amară. Am remarcat, *hélas*, și cu acest prilej, cât de nocive pot fi pentru cercetarea științifică răbufnirile de orgoliu, polemicile sterile stârnite de aceeași vanitate deșartă, precum și totala lipsă de interes pentru cercetările efectuate de colegii de breaslă. Toate aceste inutile divergențe nu vin decât să țină pe loc știința numismatică. *Illo tempore*, unul din marii cercetători ai numismaticii medievale românești precedea la alcătuirea unui *Corpus Nummorum Valahorum*. Inițiativa s-a pierdut însă undeva pe drum, printre cuvinte dure, atitudini ostile, indiferență. Nu ne rămâne decât să ne bucurăm, sincer, de faptul că avem un catalog al monedelor românești, întocmit de un grup de numismați amatori entuziaști și dornici de muncă: *Monede și Bancnote Românești*, alcătuit de Gh. Buzdugan, O. Luchian și C. C. Oprescu, apărut în anul 1977. Cu toate stângăciile lui, este la ora actuală singura lucrare ce poate fi considerată a fi un *Corpus Nummorum* românesc.

Așadar, din lotul de monede europene descoperit în București, fortuit sau cu prilejul unor săpături organizate, atenția ne-a fost atrasă de emisiunile medievale. Dintre monedele medievale românești, cele mai bine reprezentate sunt emisiunile Țării Românești, și anume din timpul lui Mircea cel Bătrân, 18 ex. - 16 ducați și 2 bani.

Interesul nostru se îndreaptă asupra monedei divizionare, a banilor. Aceștia au fost emiși după marea reformă monetară a lui Mircea, 1396-1400³, alături de ducații „cu efigie”, reprezentând moneda divizionară a acestora. Primul dintre exemplare, potrivit formei scutului de pe revers - scut cu talpa ascuțită - este considerat a

¹ Notă prezentată la al IV-lea Simpozion Internațional de Numismatică de la Chișinău, 28 septembrie–2 octombrie 2004.

² Lucrare comună cu Gheorghe Mănușu-Adameșteanu, Katiușa Pârvan și Aurel Vâlcu, în curs de apariție, privind descoperirile monetare din București, secolele XIII-XIX.

³ Știrbu și Stancu 1987, p. 100.

fi aferent tipului de ducat cu efigia „cu sacos și lance oblică”⁴. Cel de al doilea exemplar de ban reprezintă însă un tip inedit. A fost descoperit în anul 1966 în perimetrul necropolei de la Măicănești–Străulești, loc din care provine și celălalt exemplar de ban de la Mircea, precum și șase exemplare de ducați din vremea aceluiași domnitor. Deși a fost publicat, cu ilustrație cu tot, încă din anul 1971 de către Maria Grigoruță⁵, care de atunci atrăgea atenția asupra ineditului acestui exemplar, până la ora actuală a fost total ignorat de către cercetătorii care se ocupă de studiul emisiunilor monetare medievale ale Țării Românești. Exemplarul este anepigraf, având pe avers efigia emitentului în picioare, purtând coroană cu fleuroane, surcotă ajustată pe corp și cu nasturi, jupă plisată, în dreapta ținând o sabie cu lama lată, cu vârful în sus, în stânga un glob cruciger, în câmp, în dreapta, o stea cu 5 raze; pe revers scut despicat-fascii/plin. Imaginea este descentrată. Moneda este din argint și cântărește 0,18 g. Iconografia aversului acestui ban este asemănătoare cu aceea a ducatului lui Mircea, tip MBR, p. 25, nr. 191-195 a: domnitor în picioare, purtând coroană cu fleuroane, surcotă ajustată pe corp și cu nasturi, jupă plisată, pe umeri cu o mantie. În mâna dreaptă ține o spadă cu lama lată, cu vârful în sus, iar în stânga un glob cruciger. Pe revers, ducatul are imaginea lui Iisus Hristos cu nimb cruciat. Avem convingerea și considerăm că nu greșim dacă afirmăm că acest tip de ban inedit constituie moneda divizionară aferentă tipului de ducat MBR, p. 25, nr. 191-195 a al lui Mircea cel Bătrân. Având în vedere faptul că acest tip de ducat se presupune a fi fost bătut în monetăria de la Cetatea Severinului, suntem de părere că și banul aferent acestuia trebuie să fi emanat din același atelier.

Așadar, pe de o parte, exemplarul de ban descoperit la Măicănești–Străulești⁶ vine să completeze în mod fericit imaginea prodigioasei activități monetare a lui Mircea cel Bătrân, iar pe de altă parte, *introduce în monetăria munteană un nou tip de monedă divizionară - banul cu efigie*. Fenomenul ne confirmă și întărește totodată corectitudinea atribuirii de noi a monedelor așa numite de

⁴ Știrbu și Stancu 1982, p. 64 și tabelul anexă, p. 87, nr. 50. Este vorba de ducații tip MBR, p. 27, nr. 206-207 și de banii tip MBR, p. 28, nr. 216-220.

⁵ Grigoruță 1971, p. 248, fig. 3.

⁶ Denumirea îngemănează numele cartierului de azi „Străulești” cu cel al satului medieval „Măicănești”. Satul s-a înfiripat în secolul al XIV-lea în jurul cimitirului său, în secolul al XVI-lea fiind deja dispărut, (Constantiniu, Panait I. Panait 1968, p. 44-64; Panait, M. Constantiniu 1983, p. 529-531). Situl arheologic „Străulești-Măicănești” se află în partea de NE a municipiului București, pe malul stâng al râului Colentina. În urma cercetărilor arheologice el a devenit un punct de certă importanță științifică.

„tip Redwitz” monetăriei lui Dan al II-lea⁷. Banul cu efigie, acest tip nou de monedă divizionară emis de Mircea, a fost preluat și de nepotul său, Dan al II-lea și emis în aceeași Cetate a Severinului.

Avem astfel în față un șir de emisiuni valahe care au ca iconografie prezentarea domnitorului în chip de războinic, în dreapta ținând lancea, sabia sau buzduganul, fermi apărători ai independenței pământului țării lor și ai creștinătății. Aceste emisiuni încep cu ducații din timpul lui Radu I, tipul cu cavaler, continuă cu ducații și banii cu efigie din vremea lui Mircea cel Bătrân, apoi cu ducații cu efigie din perioada lui Mihail I, banul cu efigie din vremea lui Dan al II-lea, având ca punct terminus ducatul emis în timpul lui Basarab al II-lea. Acesta din urmă face, în mod evident, parte din seria ducăților cu efigie, fiind clar înrudit din punct de vedere iconografic⁸, cu monedele lui Mircea cel Bătrân.

Suntem de părere că a venit timpul ca și acest tip de ban - **cu efigie** - emis în vremea lui Mircea cel Bătrân să fie integrat în rândul emisiunilor din Corpusul monedelor medievale românești.

*

În concluzie, susținem cu fermitate că cercetarea interdisciplinară ar trebui să devină o obișnuință și în analiza numismatică. Nu numai arheologul trebuie să caute sprijinul numismatului, ci și invers, numismatul ar trebui să fie foarte atent și receptiv la descoperirile arheologilor⁹, nemaivorbind despre deschiderea față de analizele și de rezultatele cercetărilor confrăților întru numismatică. Atât descoperirea prezentată de noi, cât și numeroase alte prelucrări recente ale monedelor medievale românești - Țara Românească, Moldova, Transilvania - reclamă imperios efectuarea unui *Corpus Nummorum Romaniae*, așteptat de atâta timp.

⁷ Velter 1980, p. 105-110.

⁸ Avers - în câmp mâna dreaptă a emitentului ținând o sabie cu lama lată, cu vârful în sus; mâna iese dintr-o rozetă; în jur legendă și c.p.e. / revers - scut înclinat, cu fascii; pe colțul de sus din dreapta al scutului, un rudiment de acvilă valahică; în dreapta scutului o stea cu opt colțuri, c.p.e.

⁹ Un exemplu de extrem de fructuoasă colaborare avem în recent apăruta lucrare a colegilor de la MNIR—arheologul de ev mediu Silviu Oța și numismata de perioadă medievală Katiușa Pârvan: Oța și K. Pârvan, 2003, p. 241-244. Lucrarea prelucrează descoperirile arheologice și numismatice din campaniile arheologice din anii 1996, 1998 și 1999 când au fost scoase la lumină o locuință-atelier pentru prelucrarea bronzului, precum și o serie de monede originale și falsuri. Acestea din urmă sunt contrafaceri după dinarii maghiari din timpul lui Ferdinand I și după o monedă otomană. Alături de monede au fost găsite și flanuri neimprimite, pregătite pentru ștanțarea de dinari maghiari.

Bibliografie

- Constantiniu,
P. I. Panait 1968
Margareta Constantiniu, Panait I. Panait,
Şantierul Băneasa-Străuleşti. Cercetările
din sectorul Măicăneşti (1964-1966),
Bucureşti.MIM, VI, 1968, p. 43-82.
- Grigoruţă 1971
Maria Grigoruţă, Monede de la Mircea
cel Bătrân descoperite la Bucureşti,
Bucureşti.MIM, VIII, 1971, p. 247-
252.
- MBR
G. Buzdugan, O. Luchian şi C. C.
Oprescu, *Monede şi Bancnote
Româneşti*, Bucureşti 1977.
- Oţa, K. Pârvan 2003
Silviu Oţa, Katiuşa Pârvan, Monede
medievale descoperite la Piuă Petrii
(Oraşul de Floci), com. Giurgeni, jud.
Ialomiţa, în campaniile arheologice din
anii 1996, 1998-1999 (I), **CA**, XII,
2003, p. 241-244.
- Panait,
M. Constantiniu 1983
Panait I. Panait, Margareta Constantiniu,
Şantierul arheologic Străuleşti-
Măicăneşti, **Materiale**, Braşov 1981,
Bucureşti 1983, p. 529-531.
- Ştirbu, P. Stancu 1982
Constanţa Ştirbu şi Paraschiva Stancu,
Observaţii asupra emisiunilor monetare
ale ţărilor româneşti (1365-1418) pe
baza analizelor prin metode nucleare,
CN, 4, 1982, p. 57-89.
- Ştirbu, P. Stancu 1987
Date noi privind emisiunile monetare
ale lui Mircea cel Mare, în *Marele
Mircea Voievod*, Bucureşti 1987, p. 102-
113.

**Old and new topics
regarding the medieval Romanian numismatics.
Additional information to *Corpus Nummorum Valachorum***

Abstract

The paper presents and analyses one earlier medieval Walachian coin.

The coin is a rare petty coinage called *ban* which was issued in Walachia during the reign of Mircea cel Bătrân (the Old) (1386-1418). The *Banii*-s was issued after Mircea's great monetary reform which meant the introduction of the with the ruler's portrait type *ducat* among the coins of the Walachian prince. *Banii* is the petty coinage of these coins. Only one type of *ban* has been known in the Walachian classical medieval numismatics so far during Mircea's reign – Walachia's shield / the Greek cross. Ours coin represents a new type of petty coinage – the *ban with portrait*. It has no legend. The obverse – standing ruler, with a florenate crown, wearing a tight coat with buttons and a pleated skirt, holding a sword with a large blade pointing upwards in his right hand and an orb in his left hand; in the field, on the right, a five-beamed star. The reverse presents the divided shield - stripes / empty.

